

ВИВЧЕННЯ СПАДЩИНИ Я.П. РЯППО У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Концепцією національної системи освіти, що набула чинності в Україні з 2001 р., визначено, що основою національного виховання є стверджені принципи національної педагогіки. Щоб українська освіта вже в найближчому майбутньому змогла інтегруватися у світовий освітній простір, необхідно створити умови для використання в педагогічній науці та виховній діяльності навчальних закладів цінних напрацювань минулого [2, с. 722].

Серед просвітників, українських громадських діячів в освітній галузі цікавим є досвід Я.П. Ряппо, який показав приклад раціонального поєднання традицій народного виховання й об'єктивних вимог суспільства та державних органів влади до розробки питань освіти у 20-х рр. ХХ ст. В основі національної освітньої системи він обстоював доцільність використання кращих досягнень інших країн світу.

Сьогодення педагогічної теорії та практики характеризується накопиченням досвіду, який є ґрунтом для побудови цілісної системи. Фундаментальні проблеми теорії становлення національної системи освіти в Україні розкрито в працях В.Л. Борисова, Р.Г. Вендровської, О.В. Глузмана, О.Г. Дзеверіна, С.Т. Золотухіної, О.М. Микитюка, І.Ф. Прокопенка, О.В. Сухомлинської, Н.М. Якушко та ін. Однак автори не ставили за мету здійснення педагогічної ретроспекції через організацію і проведення спецсемініарів для студентів педагогічних навчальних закладів. Об'єктивні умови розвитку сучасної педагогічної науки зумовлюють потребу в критичному аналізі педагогічної дійсності в історичній проекції крізь призму спадщини окремого просвітника, активного громадського діяча, що дасть можливість доповнити і збагатити зміст навчального курсу з історії педагогіки спецсеминаром “Видатні просвітяни України”.

Мета статті полягає в конкретизації змісту та способів проведення спецсеминару “Видатні просвітяни України”, зокрема під час вивчення теми “Я.П. Ряппо – організатор національної освіти в Україні”.

Спецсеминар з історії педагогіки доцільно ввести як варіативний компонент змісту фахової психолого-педагогічної підготовки. Він передбачає проведення самостійної роботи студентів з педагогічною літературою, науково-пошукову діяльність, аналіз першоджерел. Спецсеминар – вид практичних занять студентів старших курсів вищих навчальних закладів, який сутнісно передбачає створення навчального середовища для спілкування дослідників-початківців з певної наукової проблеми [1, с. 7]. Керує спецсеминаром фахівець, який надає заняттям характеру наукової школи, привчає студентів до когнітивного мислення та творчості. На спецсеминарах обговорюються вузлові теми курсу, засвоєння яких визначає якість професійної підготовки, розкриваються питання, що потребують обгово-

рення для повного осмислення. Спецсеінар проводиться у формі студентських наукових звітів, конференцій за результатами мікродосліджень.

Сеінар у формі мікродослідження проводиться таким чином. На початку сеінару за пропозицією керівника студенти утворюють підгрупи (4–7 чоловік), які отримують списки проблемних запитань з теми заняття. Упродовж 0,5–0,8 години студенти розробляють варіанти відповідей, готують виступи. Кожна підгрупа обирає доповідача. Інші студенти відповідають на додаткові запитання, що їх задають керівник та студенти інших підгруп. Наприкінці заняття викладач підсумовує й оцінює результати роботи студентів. Критеріями оцінювання результатів спецсеінару визначено: цілеспрямованість (постановка проблеми, прагнення пов'язати теорію й практику, доцільні способи оперування науковою інформацією); планування (виділення ключових понять, головної проблеми, застосування різних способів мислення, методичних прийомів, огляд нової літератури); організація спецсеінару (вміння викликати та підтримати дискусію, конструктивний аналіз усіх відповідей та висновків, насиченість заняття продуктивною навчальною діяльністю (полеміка, обговорення проблеми, дискусія), поведінка керівника (викладача); стиль проведення сеінару: темп, гострота й актуальність поставлених проблемних запитань; діловий стиль відносин викладача і студентів; управління групою (швидкість контакту, упевненість поведінки, ступінь взаємодії в групі, конструктивність та доцільність зауважень і побажань викладача, результативність роботи).

Головною особливістю пропонованого спецсеінару є опора на систематичну самостійну роботу студентів з педагогічною літературою, першоджерелами тощо. Програма спецсеінару містить завдання проблемного, конструктивного, творчого характеру, тематику доповідей і рефератів, інструкції та методичні вказівки щодо їх виконання, списки рекомендованої літератури. Спецсеінар складається з двох змістових модулів: “Становлення педагогічних переконань і управлінська діяльність Я.П. Ряппо”; “Аналіз науково-публіцистичних праць Я.П. Ряппо”.

Цей спецсеінар рекомендовано для студентів, що здобувають ступінь магістра. Метою занять визначено: на основі вивчення та аналізу оригінальних творів Я.П. Ряппо, історичної та сучасної педагогічної літератури поглибити й систематизувати педагогічні знання студентів, створити умови для осмислення та усвідомлення можливості творчої ретроспекції методики зіставного аналізу педагогічних систем з урахуванням ідей народності виховання, опори на національний характер освіти, організації професійного навчання тощо; висвітлити внесок Я.П. Ряппо у становлення вітчизняної системи загальної освіти, організації соціального виховання, професійної освіти; показати актуальність і доцільність вивчення здобутків Я.П. Ряппо у сучасних умовах вітчизняного шкільництва й розвитку педагогічних наук [3].

Головна увага під час підготовки й проведення занять спецсеінару зосереджена на творчій самостійній роботі студентів з першоджерелами. Передусім, крім тезового конспектування, необхідно показати логіку такої

роботи: ознайомлення з назвою джерела та його історіографію; детальне опрацювання змісту, визначення головної думки в кожній частині, доповнення та обґрунтування її фактичним матеріалом, прикладами; розробка способів актуалізації сформульованих узагальнень і висновків з огляду на особливості сучасної освітньої практики.

Педагогічний професіоналізм студентів формується засобом оволодіння технікою написання наукових рефератів і доповідей, творчих робіт, організації та участі в дискусіях, вправлянні в публічних виступах, опонуванні, рецензуванні та реферуванні. Виконуючи завдання для занять спецсемінару, студенти систематизують набуті знання, вміння та навички, використовуючи результати педагогічних практик, педагогічних спостережень, відомостей, засвоєних з інших фахових дисциплін. Аналітичне вивчення творчої педагогічної спадщини відомого управлінця, науковця і практика Я.П. Ряппо свідчить, що, обстоюючи позиції пріоритету самостійної роботи в організації навчання, учений наголошував на значущості самоосвіти через вивчення літературних джерел, насамперед національних зразків.

Як зазначалося, самостійна науково-дослідна робота студентів має діяльнісний характер, тому в структурі занять спецкурсу передбачено обов'язкові складники: мотиваційний аспект, постановка конкретного завдання, вибір доцільних способів та методів його розв'язання, виконавчі дії, контроль. Усе це зумовлює такі умови ефективної організації самостійної роботи студентів у ході підготовки та проведення спецсемінару:

1. Вмотивованість навчального завдання. Студенти мають чітко усвідомлювати, з якою метою дається кожне завдання, міру його доцільності для формування педагогічного професіоналізму.

2. Чітке формулювання пізнавальних завдань.

3. Накреслення алгоритму, пропозиції методів виконання роботи, обізнаність студентами з різними способами її виконання.

4. Чітке визначення викладачем форм звітності, встановлення обсягів роботи та термінів її виконання.

5. Конкретизація видів консультаційної допомоги (консультації – настановчі, тематичні, проблемні).

6. Чітке визначення критеріїв оцінювання, форм звіту, видів і форм контролю (практикум, контрольні роботи, тести, оригінальні творчі роботи, виступ на конференції, участь у дискусії тощо).

У ході розробки змісту спецсемінару, завдань для самостійної роботи першочергово ми керувалися вимогою професійного спрямування дисципліни, потребами вироблення професійних та особистісних якостей майбутнього фахівця. Від цього залежить рівень мотивації й свідомість виконання навчальних завдань. Для формування педагогічного мислення як складника професіоналізму студентів вищих педагогічних навчальних закладів у розробці цього інтегрованого спецсемінару враховано такі характеристики: методологічне обґрунтування матеріалу самостійної роботи; рівень складності завдань має відповідати рівню готовності конкретного контингенту

студентів; послідовність подачі матеріалу з урахуванням логіки комплексу психолого-педагогічних дисциплін; дозування навчального матеріалу відповідно до рівня можливостей студентів; діяльнісна орієнтація самостійних дослідницьких та завдань проблемного характеру.

Перший змістовний модуль “Становлення педагогічних переконань і управлінська діяльність Я.П. Ряппо” має за мету поглиблення, узагальнення й систематизацію знань студентів з історії української педагогіки, формування досвіду досліджувати явища педагогічної дійсності в історико-культурному контексті, виділяти й характеризувати соціальні, культурні, економічні, політичні та інші чинники розвитку освіти. Проблематика занять і самостійної дослідної роботи студентів, передбачена першим модулем спецсемінару, така: “Характеристика загальних культурних, соціальних і політичних процесів в Україні у 1920-і роки” – репродуктивний рівень; “Основні віхи життя і просвітньо-педагогічної діяльності Я.П. Ряппо” – конструктивний рівень, на якому студенти через ознайомлення з додатковою педагогічною літературою поглиблюють знання з історії педагогіки, філософії виховання, історії України.

Доцільно спрямувати науково-пошукову діяльність студентів на логіко-системне узагальнення й зіставлення, обґрунтування сутності та виділення шляхів реалізації принципів культуровідповідності, європеїзму, народності виховання. Студенти можуть готувати авторські дослідні роботи, навчальні проекти. Творчий рівень також передбачає проведення історико-педагогічних паралелей із сучасністю, здійснення педагогічної ретроспекції тощо.

Таким чином, студенти, ретельно поаналізувавши історіографію проблеми, дослідивши внесок Я.П. Ряппо в становлення національної системи освіти в Україні, можуть дати самостійно обґрунтування значення педагогічної спадщини просвітника для сьогодення. Варто відзначити той факт, що 2008 р. до Харківського міського голови звернулося естонське земляцтво з проханням встановити меморіальну дошку естонцю Яну Ряппо, який до 1928 р. жив і працював у нашому місті, на корпусі Харківського педагогічного університету (вул. Артема, 29). Члени комісії відзначили, що саме Я.П. Ряппо свого часу був ініціатором створення в Харкові шкіл національних меншин; був редактором журналів нацменшин; він також був заступником голови Народного комісаріату освіти України, який на початку ХХ ст. якраз і розташовувався в будівлі, де зараз знаходиться корпус університету. Нині меморіальну дошку встановлено на фасаді корпусу Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою вул. Артема, 29.

Другий змістовний модуль спецсемінару “Аналіз науково-публіцистичних праць Я.П. Ряппо” передбачає системне узагальнення творчого доробку педагога. Проблематика мікродосліджень зорієнтована на інтегрування психолого-педагогічних курсів та дисциплін спеціалізації; загальнонаукових предметів. Наприклад, можна здійснити критичну оцінку, літературний огляд, педагогічну ретроспекцію теоретико-методичних узагаль-

нень досвіду управління, організації соціального виховання, професійної освіти у спадщині Я.П. Ряппо темами: “Питання історії освіти у публікаціях Я.П. Ряппо”; “Критика російської освітньої системи у педагогічних статтях Я.П. Ряппо”; “Я.П. Ряппо про соціальне виховання”; “Політехнізм чи професіоналізація освіти в Україні. Шляхи розв’язання проблеми в досвіді Я.П. Ряппо”; “Ідеологія в освіті у спадщині Я.П. Ряппо”; “Методичні напрацювання Я.П. Ряппо”; “Дидактичні інновації Я.П. Ряппо – приклад творчого втілення зарубіжного педагогічного досвіду у вітчизняній освітній практиці”; “Виховання пізнавальної активності та самостійності учнів у навчанні за Я.П. Ряппо”; “Дитяча книга – оцінка Я.П. Ряппо”; “Проблема взаємодії сім’ї, школи і громадськості в дослідженнях Я.П. Ряппо”.

Слід зазначити, що кожна з виділених проблем, яка мали місце в дослідженнях Я.П. Ряппо, передбачає вивчення педагогічних явищ за принципом їх зумовленості, тобто у взаємозв’язку з культурними, соціально-економічними особливостями. Таким чином, забезпечується інтегрування у змісті спецкурсу педагогічних дисциплін, соціології, психології, політології, філософії, країнознавства, культурології. Доцільно також акцентувати увагу студентів на застосуванні практичного підходу, що був ініційований Я.П. Ряппо.

Висновки. Отже, практико-методичні розробки студентів у ході опанування цього спецсемінару можуть становити один з компонентів магістерських наукових робіт. Оригінальність проведених досліджень студентами забезпечується застосуванням комплексу аналітичних методів педагогічного дослідження. Важливо продемонструвати в ході опрацювання тем спецсемінару, яким чином розвивалася проблематика педагогічних розвідок Я.П. Ряппо. Творчий рівень виконання самостійної дослідної роботи студентів передбачає виділення особливостей відповідних узагальнень та їх динаміки.

Подальшої розробки потребують питання творчого використання в сучасних умовах рекомендацій Я.П. Ряппо та інших педагогів щодо наукової організації розумової праці, яка для сучасних студентів вкрай актуальна, оскільки збільшення навчального навантаження, одноманітність навчально-пізнавальної діяльності, велика кількість часу роботи з комп’ютером збільшують ризик надмірної розумової втомлюваності студентів, погіршення стану їхнього здоров’я.

Література

1. Використання спадщини повернутих і забутих діячів науки та культури в навчальному процесі педагогічного вузу та школи. – Ровно : Ровенський ДПІ ім. Д.З. Мануїльського, 1991. – 256 с.
2. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / [упоряд. : О.О. Любар ; за ред. В.Г. Кремня]. – К. : Знання : КОО, 2003. – 766 с.
3. Ряппо Я.П. Новый этап реформы педагогического образования / Я.П. Ряппо // Путь просвещения. – 1923. – № 7–8. – С. 1–11.